

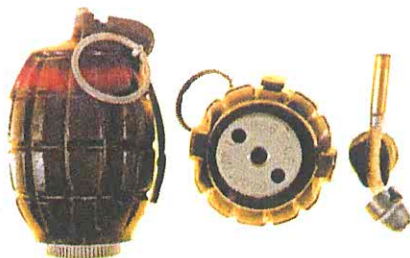
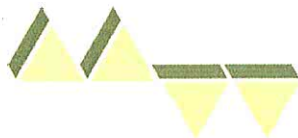
Vooronderzoek Conventionele Explosieven Nieuwe Driemanspolder Leidschendam-Zoetermeer

documentcode: 72240-VO-03
aantal pagina's: 22 inclusief bijlagen

Documenthistorie:

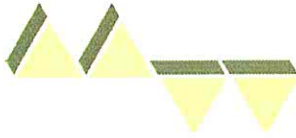
Omschrijving	Datum
Definitief	03-03-2006
Herzien	24-03-2006
Concept	

Opgesteld	Gecontroleerd	Geautoriseerd
R.R.de Nijs	J.H. Kapel	F.G.J. Barink
Historisch onderzoeker	Senior OCE-deskundige	Manager

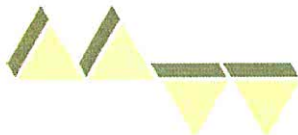
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze rapportage mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.
(Artikel 16 Auteurswet 1912).

Het is de opdrachtgever toegestaan voor intern gebruik kopieën te maken zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	4
1.1	AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK	4
1.2	PROBLEEMSTELLING	4
1.3	DOELSTELLING	4
1.4	ONDERZOEKSGBIED	5
	1.4.1 Beschrijving van het onderzoeksgebied	5
	1.4.2 Uitvoering van het onderzoek	5
2	PROBLEEMINVENTARISATIE	7
2.1	ARCHIEVEN	7
	2.1.1 Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) te Den Haag	7
	2.1.2 Gemeentearchief Zoetermeer	8
	2.1.3 Historisch Archief gemeente Leidschendam	8
2.2	BOMBARDEMENTSgegevens	10
2.3	LITERATUUR	11
	2.3.1 Het boekwerk "Operatie BOM"	11
	2.3.2 Het boekwerk "Over, door en om de Leytsche Dam"	11
	2.3.3 Het boekwerk "Dorp in oorlog, Zoetermeer 1940-1945"	12
2.4	ARCHIEFSTUKKEN EOCKL	13
2.5	KRANTENKNIPSELS 1982 - 2005	13
2.6	LUCHTFOTO'S	13
2.7	EERDER UITGEVOERD EXPLOSIEVEN ONDERZOEK	14
2.8	SAMENVATTING VERKREGEN GEGEVENS	15
2.9	CONCLUSIE	16
3	BRONVERMELDING	18
3.1	ARCHIEVEN	18
3.2	GERAADPLEEGDE LITERATUUR EN RAPPORTAGES	19
4	BIJLAGEN	20

1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

Door ingenieurbureau Oranjewoud is opdracht gegeven aan Saricon[®] voor het uitvoeren van een vooronderzoek naar de mogelijke aanwezigheid van conventionele explosieven (hierna: explosieven) in de bodem van de Nieuwe Driemanspolder te Leidschendam - Zoetermeer.

Aanleiding van het vooronderzoek is het voornemen van Oranjewoud het voornoemde gebied te herinrichten waarbij landbouw plaats zal maken voor waterpartijen, natuur en recreatie.

Het is bekend dat de Tweede Wereldoorlog niet onopgemerkt aan Leidschendam voorbij is gegaan. Mede de nabijheid van het voormalige vliegveld Ypenburg heeft ertoe bijgedragen dat de oorlog in deze gemeente zijn sporen heeft nagelaten.

De kans bestaat daarom dat zich in de bodem van de Nieuwe Driemanspolder achtergebleven explosieven bevinden. Een vooronderzoek zal hierover duidelijkheid moeten geven.

1.2 PROBLEEMSTELLING

Als gevolg van oorlogshandelingen in de Tweede Wereldoorlog bestaat op veel plaatsen in Nederland een risico ten aanzien van de mogelijke aanwezigheid van explosieven. De verschijningsvorm van dergelijke explosieven is divers.

Internationaal wordt aangenomen dat tien tot vijftien procent van alle conventionele explosieven die tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn afgeworpen, geworpen, verschoten of geplaatst niet tot ontploffing is gekomen. Het aantreffen van explosieven resulteert onmiddellijk in meerkosten door stagnatie van de uitvoeringswerkzaamheden. Tevens ontstaat een verhoogd veiligheidsrisico doordat het explosief door beroering kan exploderen. Het verleden leert dat onbedoelde explosies dodelijk letsel en zware schade aan materieel en omgeving tot gevolg kunnen hebben.

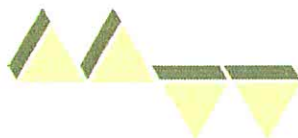
De probleemstelling valt uiteen in twee hoofdvragen, te weten:

1. is er sprake van de mogelijke aanwezigheid van explosieven in de bodem van de Nieuwe Driemanspolder?
2. is er sprake van een noodzaak tot het opsporen en ruimen van explosieven?

De voorliggende rapportage betreft de eerste fase van een vooronderzoek en beantwoordt enkel de eerste hoofdvraag.

1.3 DOELSTELLING

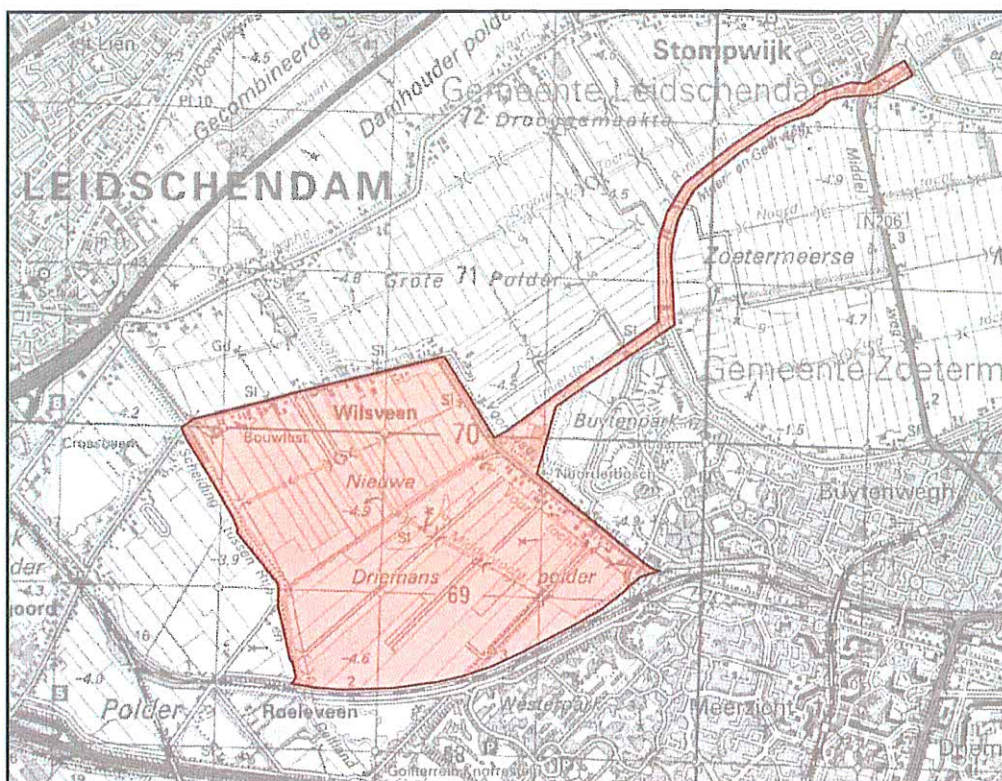
Na uitvoering van het onderhavig onderzoek zal worden bepaald of er wel/geen sprake is van de vermoedelijke aanwezigheid van explosieven in de Nieuwe Driemanspolder te Leidschendam – Zoetermeer. Tevens zal een advies aan ingenieurbureau Oranjewoud verstrekt worden over de noodzaak tot het ingaan van de tweede fase van het vooronderzoek, waarbij de noodzaak tot het opsporen en ruimen van explosieven zal worden bepaald.

1.4 ONDERZOEKSGBIED

1.4.1 Beschrijving van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied doorkruist enkele wegen en waterwegen en bestaat voornamelijk uit polderlandschap. Het gebied wordt begrenst door de wegen Wilsveen en Voorweg, de wijk Waterland en de spoorbaan Zoetermeer-Leidschendam. Het onderzoeksgebied vertakt zich vanaf de Voorweg / Wilsveen noordoostwaarts richting de Zoetermeerse Meerpolder tot voorbij de dorpskern van Stompwijk zoals aangegeven in onderstaande afbeelding.

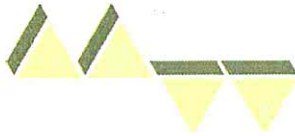

Afb. 1 - Het gebied dat in dit rapport wordt aangeduid met de term onderzoeksgebied is in de bovenstaande afbeelding in rood ingetekend.

1.4.2 Uitvoering van het onderzoek

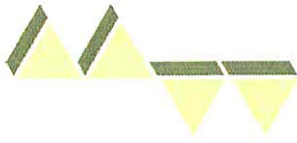
Een vooronderzoek is verdeeld in de probleeminventarisatie en probleemanalyse.

De probleeminventarisatie omvat het verzamelen en analyseren van feitenmateriaal. Voor het verzamelen van feitenmateriaal worden archieven geraadpleegd, luchtfoto's geïnterpreteerd, zo mogelijk getuigen gehoord en literatuur bestudeerd. Ieder verkregen feit wordt beoordeeld op relevantie. Vervolgens worden de feiten onderling vergeleken en wordt een conclusie getrokken betreffende de aanwezigheid van explosieven. Als geconcludeerd wordt dat zich vermoedelijk geen explosieven in het onderzoeksgebied bevinden is hiermee het onderzoek afgerond. Indien wordt geconcludeerd dat zich mogelijk explosieven in het onderzoeksgebied bevinden wordt vervolgens een probleemanalyse opgesteld.

De probleemanalyse omvat een beschrijving van de aard en omvang van de vermoede explosieven, een inventarisatie en evaluatie van de risico's van mogelijk aanwezig explosief materiaal in relatie tot het toekomstig grondgebruik en een afbakening van het verdachte gebied. De probleemanalyse mondt uit in een advisering betreffende de noodzaak tot en urgentie van het opsporen en ruimen van vermoede explosieven.

De voorliggende rapportage betreft enkel de probleeminventarisatie. De rapportage is opgesteld door de historisch onderzoeker. Het onderzoek ten behoeve van de probleeminventarisatie is uitgevoerd door de historisch onderzoeker, uitgezonderd de analyse van luchtfoto's welke door de senior OCE-deskundige is verricht. Indien de voorliggende rapportage wordt vervolgd door een probleemanalyse, zal het daartoe te verrichten onderzoek worden uitgevoerd door de historisch onderzoeker in samenspraak met de senior OCE-deskundige, waarbij de risico's met betrekking tot explosieven en de uit het vooronderzoek voortvloeiende aanbevelingen enkel door laatstgenoemde worden bepaald.

2 PROBLEEMINVENTARISATIE

2.1 ARCHIEVEN

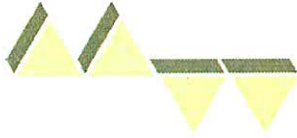
Door Saricon[®] is onderzoek gedaan naar voor het onderhavig onderzoek relevante gegevens in diverse archieven. Hierna volgen de onderzoeksresultaten per geraadpleegd archief.

2.1.1 Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) te Den Haag

Het 575 archief bevat de volgende dossiers met daarin de hieronder vermelde archiefstukken met militaire gegevens over de omgeving van het onderzoeksgebied.

- ❑ **Dossier 575 - A – 26**
ZUID-HOLLAND
 - J.A. 319 - Troepenlegering te Voorschoten, Leidschendam, Zoeterwoude en Stompwijk.
 - J.A. 227 - Rapport toestand versterkingen Kostverlorenweg - Wilveense weg.
- ❑ **Dossier 575 - C - 58**
INLICHTINGEN, VERKREGEN DOOR DE ILLEGALITEIT
 - J.A. 442 - Bezetting van versterkingen stellingen langs de weg 's-Gravenhage - Utrecht en in de omgeving van Zoetermeer en Leidschendam.
 - J.A. 508 - Inundaties, troepenopstellingen te Benthuizen, Stompwijk, Hazerswoude.
- ❑ **Dossier 575 - C - 57**
INLICHTINGEN, VERKREGEN DOOR DE ILLEGALITEIT
 - J.A. 180 - Langs de Rijksweg Voorburg - Zoetermeer worden Splitterboxen gebouwd.
- ❑ **Dossier 575 - C - 56**
INLICHTINGEN, VERKREGEN DOOR DE ILLEGALITEIT
 - J.A. 335 - Noodlanding bommenwerpers te Stompwijk.

Archiefstuk J.A. 319 bevat kaartmateriaal met daarop aangegeven enkele loopgraven te Stompwijk. Archiefstuk J.A. 442, de dato 13 april 1945, vermeldt dat Duitse militairen alle stellingen hebben betrokken met machinegeweren en veldgeschut langs de rijksweg Den Haag – Utrecht en in de omgeving Zoetermeer en Leidschendam. De alarmtoestand is ingetreden. Ook zijn alle eenmangaten bezet, eveneens met machinegeweren.

2.1.2 Gemeentearchief Zoetermeer

Het dossier Luchtbeschermingsdienst, tabblad "Luchtaanvallen, beschietingen, etc." bevat een rapport van de commandant Luchtbeschermingsdienst Zoetermeer, d.d. 01-05-1944, waarin staat vermeld dat op die dag "door een vliegtuig bommen waren afgezet of uitgeworpen op de spoorbaan van Gouda naar 's-Gravenhage tusschen de stations Zoetermeer en Voorburg, tussen paal 16.6 en 16.8, en op den Rijksweg no.12 ter hoogte van kilometerpaal no.5. Dientengevolge was de spoorbaan alsmede de beide banen van den Rijksweg en het daarnaast lopende rijwielpad zwaar beschadigd."

Een volgend rapport van de commandant Luchtbeschermingsdienst Zoetermeer vermeldt dat op 28-02-1945 "te plusminus 11.30 uur 4 Engelsche jagers een aanval hebben gedaan op een auto op den Rijksweg 12, halverwege de gemeenten Zoetermeer en Nootdorp".

Een handgeschreven memo in het dossier vermeldt dat op 17-03-1945 te 13.00 uur 4 bommen naast spoorweg langs de Rijksweg zijn gevallen en op 19-03-1945 - 11.00 uur een vrachtauto is beschoten ter hoogte van de Voorweg, waarbij 8 woningen werden beschadigd. Aan de Zegtwartseweg op het land van Petersman zijn twee bommen gevallen, 1 bom is ontploft. Op het bouwland in de Vlamingstraat achter de mol zijn twee bommen gevallen.

Het dossier Luchtbeschermingsdienst, tabblad "Rapportering van uit vliegtuigen gedropte voorwerpen (pamfletten e.e.)" bevat een rapport van de gemeentepolitie Zoetermeer, d.d. 02-04-1942. Hierin wordt vermeld dat "een pakket, inhoudende pamfletten, gevonden is binnen deze gemeente op woensdag 1 april 1942, des voormiddags omstreeks 7 uur, op het bouwland en in een sloot van den Driemanspolder."

2.1.3 Historisch Archief gemeente Leidschendam

Archiefstuk met referentie 678

Titel: draaiboek vliegtuigbom Broekweg

Beschrijving: draaiboek ruiming 250 pponder door D. Monshouwer. Bom lag op 3,5 meter -mv, 4 meter uit de gevel van het perceel broekweg 57. Bombardement op 18 maart 1945 om 14.15 uur op de spoorlijn Den Haag – Rotterdam. Treffers op 4 woningen aan de Broekweg en vermoedelijk enkele niet-ontplofte bommen nabij percelen 57 en 67.

Archiefstuk met referentie 679

Titel: draaiboek demontage vliegtuigbom in het plan Voorburgseweg.

Beschrijving: draaiboek ruiming 500 of 1000 pponder op 2 meter -mv, met mechanische ontsteker. Bom ligt ten noorden van Voorburgseweg tussen Looierslaan en Bachlaan.

Uit: K-35-sb11.pl1 doos "diverse aangetroffen archiefstukken"

Betreft privé archief van ex-lid van Dienst Luchtbescherming

Omslag met titel: archief luchtbescherming WOII 1942

Geen relevante gegevens.

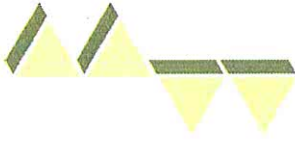
Dossier 11213

Omslag met kenmerk -1.782 / 07.77

Titel: diverse rapporten i.v.m. luchtbescherming 1940-1944

Relevante stukken:

Proces-verbaal gemeentepolitie Leidschendam betreffende een bominslag op 15-01-1942 in het Wilsveen op een perceel bouwgrond behorende bij Voorweg no. 232. Op plusminus 200-250 meter van de plaats waar de bom was neergekomen stond aan beide zijden hiervan een

boerderij. Op plusminus 15 meter afstand van het gat van de bominslag bevond zich nog een kleine kuil in de grond en de mogelijkheid is niet uitgesloten dat zich aldaar een blindganger bevindt.

Proces-verbaal gemeentepolitie Leidschendam betreffende het vinden van een blindganger in en weiland behorende bij perceel no.76 aan de Stompwijkseweg. Aangetroffen is een gat waarin water stond; vastgesteld is dat er een ijzeren voorwerp dat hol was in het gat bevond. Het eind daarvan kon niet worden vastgesteld. Alles is in dezelfde toestand gelaten. Mogelijk bevindt zich ter plaatse een blindganger.

Proces-verbaal marechaussee gewest Rotterdam betreffende het vinden van 62 mitrailleurpatronen vermoedelijk afkomstig van een vliegtuig op 16-05-1944 in de Zoetermeerschepolder te Stompwijk, in een weiland behorende aan Meer- en Geerweg no. 14.

Proces-verbaal marechaussee gewest Rotterdam betreffende het vinden van 13 mitrailleurpatronen vermoedelijk afkomstig van een vliegtuig op 17-05-1944 in een weiland te Stompwijk, gemeente Leidschendam.

Proces-verbaal marechaussee gewest Rotterdam betreffende het vinden van 144 mitrailleurpatronen op 9-05-1944 in de Stompwijkschenpolder, gemeente Leidschendam, in een weiland in eigendom toebehorend aan dhr. Hoogendoorn, wonende Stompwijkseweg no.76.

Doos "Documentatie van bezetting tot bevrijding 1940-1945"
Dossier V
Tabblad oorlogshandelingen 1941-1945
Bevat aanvullend op het bovenstaande de volgende proces-verbalen:

Proces-verbaal marechaussee gewest Rotterdam betreffende dodelijke ongevallen als gevolg van het schieten uit vliegtuigen op 13-09-1944 te Stompwijk nabij de kerk.

Proces-verbaal marechaussee gewest Rotterdam betreffende het beschieten van wielrijders door een vliegtuig op de Wilveenscheweg op 13-09-1944.

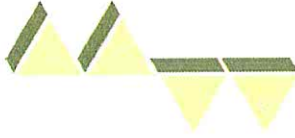
Proces-verbaal marechaussee gewest Rotterdam betreffende een bombardement op het spoorweg viaduct gelegen in de spoorlijn Rotterdam-Hofplein, gelegen over de Rijksweg 12, op 17-03-1945, omstreeks 16.45 uur, waarbij een groot aantal bommen werd afgeworpen waarvan een deel in het weiland rondom genoemd viaduct viel.

Proces-verbaal marechaussee gewest Rotterdam betreffende een bombardement op het spoorweg viaduct gelegen in de spoorlijn Rotterdam-Hofplein, gelegen over de Rijksweg 12, op 20-03-1945, omstreeks 15.30 uur, waarbij een groot aantal bommen werd afgeworpen.

Proces-verbaal marechaussee gewest Rotterdam betreffende een bombardement op het spoorweg viaduct gelegen in de spoorlijn Rotterdam-Hofplein, gelegen over de Rijksweg 12, op 20-03-1945, omstreeks 17.50 uur, waarbij een groot aantal bommen werd afgeworpen.

Proces-verbaal marechaussee gewest Rotterdam betreffende een bombardement op het spoorweg viaduct gelegen in de spoorlijn Rotterdam-Hofplein, gelegen over de Rijksweg 12, op 21-03-1945, omstreeks 14.45 uur, waarbij een groot aantal bommen werd afgeworpen.

Proces-verbaal marechaussee gewest Rotterdam betreffende een bombardement door acht vliegtuigen waarbij een aantal bommen werden afgeworpen in de omgeving van de spoorlijn Rotterdam (Hofplein) – Den Haag, ter hoogte van blokhuis 5 aan de Broekweg te

Leidschendam, op 21-03-1945, omstreeks 18.15 uur. De spoorlijn en het blokhuis waren vernield. In het omringende bouw- en weiland waren een groot aantal bomtrechters zichtbaar.

Proces-verbaal marechaussee gewest Rotterdam betreffende een bombardement op het spoorweg viaduct gelegen in de spoorlijn Rotterdam-Hofplein, gelegen over de Rijksweg 12, op 22-03-1945, omstreeks 11.45 uur, waarbij de rijksweg verschillende treffers kreeg.

Proces-verbaal marechaussee gewest Rotterdam betreffende een bombardement op het spoorweg viaduct gelegen in de spoorlijn Rotterdam-Hofplein, gelegen over de Rijksweg 12, op 22-03-1945, omstreeks 17.45 uur, waarbij een groot aantal bommen werd afgeworpen.

Proces-verbaal marechaussee gewest Rotterdam betreffende een bombardement op het spoorweg viaduct gelegen in de spoorlijn Rotterdam-Hofplein, gelegen over de Rijksweg 12, op 22-03-1945, omstreeks 12.30 uur, waarbij een groot aantal bommen werd afgeworpen.

Proces-verbaal marechaussee gewest Rotterdam betreffende een bombardement op het spoorweg viaduct gelegen in de spoorlijn Rotterdam-Hofplein, gelegen over de Rijksweg 12, op 23-03-1945, omstreeks 17.30 uur, waarbij een groot aantal bommen werd afgeworpen.

Proces-verbaal marechaussee gewest Rotterdam betreffende het beschieten van een auto door vliegtuigen op de Stompwijkseweg op 13-04-1945.

2.2 BOMBARDEMENTSgegevens

Saricon[®] is in bezit van een uitgebreide database van bombardementen op Nederlands grondgebied. Dit archief getiteld *Bombardementen en neergekomen vliegtuigen in de periode 1940-1945* vermeldt de volgende relevante bombardementen in Leidschendam en Zoetermeer. **(B)** en **(V)** geven een bombardement respectievelijk neergestort vliegtuig aan.

1940

Bombardement op Leidschendam. Getroffen werd de fabriek van Starlift **(B)**

Bombardement op Leidschendam. Getroffen werd het landgoed Duivenvoorde en een boerderij aan de Veurseweg 348 **(B)**

1940

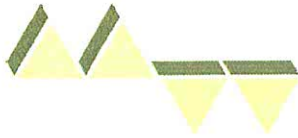
Junker Ju 52/3m 12+LU nabij de watertoren te Zoetermeer **(V)**

Zoetermeer getroffen door een Junker Ju 87. Getroffen werd de Leidse Wallendijk **(B)**

30 jul 1942

Amerikaanse bommenwerper aan de Bleiswijkseweg te Zoetermeer **(V)**

¹ Procesverbaal gemeentepolitie Leidschendam, No.26/442; 14 januari 1942

19 sep 1943

Messerschmitt Bf 109 G-6 van het II./JG 3 "Udet" verongelukt op het land van dhr. Glijnis, nabij de kruising Voorweg - Vlamingstraat te Zoetermeer (V)

1945

B-24H met nummer 42.95241 "The Jolly Duck" EC- van het No. 578th Bomb Squadron van de 392th Bomb Group in de Geerpolder bij Zoetermeer (V)

1 jan 1945

Bombardement op Leidschendam. Getroffen werd de lijnwerkplaats van de NS (B)

30 mrt 1945

Bombardement op Zoetermeer. Getroffen werd de Nutriciafabriek (B)

18 mrt 1945

Bombardement op Leidschendam. Getroffen werd de lijnwerkplaats van de NS (B)

11/12 apr 1945

Een Halifax NA347 8A van het No.298 squadron bij Stompwijk neergestort (V)

22 feb 1945

Een B-24H-25-FO met nummer 42.95241 "The Jolly Duck" EC-G van het 578th Bomb Squadron van de 392nd Bomb Group in de Geerpolder bij Zoetermeer neergestort (V)

30 juli 1943

6 vliegtuigen van het type B-17 verongelukt: één 10 km ten westen van Domburg in zee, één bij Opijnen, één bij Dubbeldam, één bij Angeren, één ten zuidoosten van Apeldoorn en één bij Zoetermeer (V)

2.3 LITERATUUR

2.3.1 Het boekwerk "Operatie BOM"

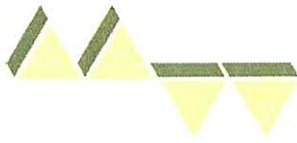
Tijdens werkzaamheden aan het riool in de Broekweg te Leidschendam meldde zich een bewoonster van deze straat met de mededeling dat er nog een niet ontplofte bom onder het straatwerk zou liggen. Het boekwerk "Operatie BOM"² is een verzameling gegevens die de gehele operatie van begin tot eind beschrijft. Het boekwerk bevat krantenartikelen, het complete draaiboek van de ruiming van de bom met bijbehorende correspondentie.

2.3.2 Het boekwerk "Over, door en om de Leytsche Dam"³

Het boekwerk beschrijft 50 jaar geschiedenis van Leidschendam. Hoofdstuk "De Tweede Wereldoorlog", paragraaf "Oorlogshandelingen" (pag. 343), vermeldt dat er in de gemeente betrekkelijk weinig van de oorlog was te merken gedurende de eerste tijd van de bezetting. Op 24 september 1940 kwam een bommenwerper neer buiten het onderzoeksgebied. Later is het lukraak droppen van overgebleven ladingen van Engelse vliegtuigen voorgekomen; het boek

² Uitgave gemeente Leidschendam, **Operatie Bom** (1986)

³ Daams, F.H.Chr.M. en de Kort Sr.,J.G.; **Over, door en om de Leytsche Dam. Geschiedenis van een gouden gemeente**; uitgave gemeente Leidschedam; Leidschendam (1998); ISBN 90-9002202-3.

vermeldt niet waar de bommen neerkwamen. Eind 1943 begonnen de oorlogshandelingen in activiteit toe te nemen. In september werd de Hofpleinspoorbaan en de Rijksweg Den Haag - Utrecht aangevallen door vliegtuigen. De geallieerde luchtmacht werd steeds feller en schoot op alles wat bewoog. Een auto welke naar Stompwijk reed werd door mitrailleurs onder vuur genomen. Door hetzelfde vliegtuig werden in Wilsveen wielrijders beschoten. In het voorjaar van 1945 werden herhaaldelijk bomaanvallen uitgevoerd op het viaduct van de Hofpleinspoorlijn in Rijksweg 12, te weten op:

26 februari
17 maart
20 maart (2x)
21 maart (2x)
22 maart (3x)
23 maart

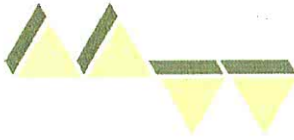
De resultaten waren slecht: het viaduct bleef onbeschadigd. Op 13 april 1945 werd een auto op de Stompwijkseweg beschoten door een vliegtuig.

Pag 355. voor vermeldt dat net over de Leidschendamse gemeentegrens in Zoeterwoude een Amerikaanse bommenwerper is neergestort.

2.3.3 Het boekwerk "Dorp in oorlog, Zoetermeer 1940-1945"⁴

- Pag. 29 beschrijft het oprichten van een luchtbeschermingsplan tijdens de jaren van oorlogsdreiging. De literatuur vermeldt dat Zoetermeer geen primair militair doel is. *"Nu lag Zoetermeer niet direct in de gevarenzone: het dorp lag op ruime afstand van industriële centra, de havens en militaire installaties."*
- Hoofdstuk 3 beschrijft de oorlog in de periode 10 -14 mei 1940. De literatuur vermeldt geen gevechten tussen Nederlandse huzaren en Duitse militairen, noch het neerstorten van Duitse jacht- of transportvliegtuigen in het onderzoeksgebied. Wel werd op 10-05-1940 een deel van de Verlichtingsafdeling bij de Voorweg door een vliegtuig onder vuur genomen, welke terugschoot en het toestel raakte dat bij Zevenhuizen neerstorte (pag. 49).
- Pag.167-168 vermeldt dat rond Zoetermeer geallieerde vliegtuigen actief waren, maar dat hier niet op grote schaal werd gebombardeerd. De aanvallen richtten zich op de verstoring van communicatielijnen.
- Pag.166 bevat een ooggetuigenverslag welke vermeldt dat vanaf 1943 *"verschrikkelijk veel werd geschoten op de rijksweg en de spoorbaan; vliegtuigen gooiden bommen."* Aanvallen met boordwapens vonden niet alleen langs de snelweg plaats. De bruggetjes van spoorlijnen waren vaak doelwit en ook de verkeerswegen en alles wat zich daarop voortbewoog.
- Pag.166 vermeldt een aanval met boordwapens ter hoogte van Wilsveen.
- Pag.169-170 vermeldt een aanval met boordwapens in het open land vlak voor Wilsveen.
- Pag.169 bevat een ooggetuigenverslag dat een reis van Den Haag naar Zoetermeer op 6 mei 1945 beschrijft. *"In de weilanden stonden, zover men kon zien, twee tot drie meter hoge palen op gelijke afstand. Deze waren er in de laatste weken voor de oorlog geplaatst door de Duisters om de landing van vliegtuigen en parachutisten te verhinderen. De verkeersweg Den Haag – Gouda was dikwijls vermeden omdat die vaak het doelwit was geweest van geallieerde vliegtuigen. Het fietspad was op vele plaatsen onbegaanbaar door de bomkraters. Vooral in de omgeving van het spoorwegviaduct bij Nootdorp waren er veel, deels gedicht, andere nog niet. Het viaduct was wel zwaar beschadigd maar niet getroffen door voltreffers."*

⁴ Vermeulen, T.; **Dorp in Oorlog, Zoetermeer 1940-1945**, uitgave gemeentearchief Zoetermeer / Historisch genootschap Oud Soetermeer, Zoetermeer (2000)

2.4 ARCHIEFSTUKKEN EOCKL

In de periode 1944 - 1970 zijn diverse diensten bezig geweest met het ruimen van munitie. De wijze van rapporteren was destijds erg algemeen. Op basis van deze rapporten kan niet worden bepaald exact waar zich explosieven bevonden. Bovendien zijn de betreffende archieven zeer slecht toegankelijk. Om deze redenen zijn de archieven van de ruinstanties eertijds niet geraadpleegd.

Sinds 1970 heeft de EOCKL iedere melding van aangetroffen munitie bijgehouden. Deze meldingen zijn tot 1992 als munitie opdracht ruim rapportages (MORA) en na 1992 als uitvoeringsopdracht (UO) gearhiveerd.

Saricon® heeft bij het EOCKL een overzicht van opdracht ruim rapportages en uitvoeringsopdrachten opgevraagd. In de gemeente Zoetermeer zijn 49 meldingen aangetroffen en 51 meldingen in de gemeente Leidschendam. Slechts één melding⁵ viel aan de rand van het onderzoeksgebied;

27 april 1990 - De melding betreft de vondst van een verschoten 3.5 inch oefenraket. Deze is na controle ter plaatse door de EOD afgevoerd. De exacte vindlocatie wordt niet vernoemd, de enige vermelding is het adres aan de Voorstraat 208. Er zijn geen verdere bijzonderheden.

2.5 KRANTENKNIPSELS 1982 - 2005

Saricon® beschikt over een archief met krantenknipsels uit de periode 1982 - 2005. In dit archief zijn 14 berichten gevonden⁶ die betrekking hebben op 3 verschillende locaties in Leidschendam. Twee artikelen betreffen meldingen van explosieven die zijn gemeld in Leidschendam maar elders gevonden waren. De overige krantenartikelen hadden geen betrekking op het onderzoeksgebied omdat zij niet direct binnen de onderzoeksgrens vielen.

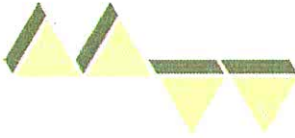
2.6 LUCHTFOTO'S

Het archief van de *Bibliotheek Wageningen University and Researchcentre* (WUR) is geraadpleegd. De navolgende relevante luchtfoto's zijn verzameld:

Vluchtnr.	Datum van opname	Fotonummer
0119	11 april 1945	0119-09-4100
		0119-09-4101
		0119-09-4102
		0119-09-4104
		0119-10-3100
		0119-10-3101
		0119-10-3103
		0119-10-3104
		0119-11-3107
		0119-11-3109
		0119-11-3110

⁵ MORA EOCKL-archief, geregistreerd onder nr. 90-1123 Voorweg 208

⁶ Database Saricon® - featureclass; krantenknipsels, idcodes 3100335, 3100589, 3100334, 3100335, 3400835a, 3100588 en 3400784

2.8 SAMENVATTING VERKREGEN GEGEVENS

In het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) is een militaire kaart aangetroffen waarop een aantal loopgraven stond aangegeven. Een ander document, gedateerd op 13 april 1945, beschrijft dat langs de weg Den Haag – Utrecht en omgeving Zoetermeer en Leidschendam de Duitsers alle stellingen hebben betrokken met M.G.'s en veldgeschut. Alarmtoestand is ingetreden. Ook zijn alle eenmangaten bezet, eveneens met M.G.'s.

In het gemeentearchief Zoetermeer zijn twee dossiers van de Luchtbeschermingsdienst aangetroffen. Hierin werd een bombardement op de spoorbaan tussen Zoetermeer en Voorburg, tussen paal 16.6 en 16.8, en op de Rijksweg nr. 12 ter hoogte van kilometerpaal nr. 57 beschreven. Eveneens vermeldt het dossier dat 4 Engelse jagers een aanval hebben gedaan op een auto op de Rijksweg 12, halverwege de gemeenten Zoetermeer en Nootdorp.

Op 17 maart 1945 worden 4 bommen naast het spoor langs de Rijksweg 12 afgeworpen en op 19 maart 1945 wordt een vrachtauto beschoten rijdend op de Voorweg te Zoetermeer.

In een rapport van de gemeentepolitie Zoetermeer wordt vermeld dat op woensdag 1 april 1942 *“een pakket met inhoudende pamfletten op het bouwland en in een sloot van den Driemanspolder gevonden is.”*

In het historisch Archief van de gemeente Leidschendam zijn een aantal procesverbalen aangetroffen die beschietingen, onder andere aan de Wilsveenseweg, uit vliegtuigen beschrijven. Geallieerden schoten op alles wat zich maar op de wegen en paden voortbewoog. Door de marechaussee werd boordwapenmunitie aangetroffen in een weiland aan de Meer- en Geerweg te Stompwijk. Dodelijke ongevallen worden gemeld nabij de kerk in Stompwijk.

Het hoofd luchtbeschermingsdienst beschrijft in een proces-verbaal een bominslag aan de Voorweg. Tijdens onderzoek op locatie constateerde men een grote bomkrater en een gat op ca.15 meter afstand. Hieruit concludeerde men dat het gat mogelijk veroorzaakt werd door een blindganger.

De voor het onderhavig vooronderzoek verzamelde bombardementsgegevens vermelden dat Leidschendam in 1940 tweemaal is gebombardeerd. In januari en maart 1945 werden bombardementen uitgevoerd waarbij onder andere de lijnwerkplaats van de NS te Leidschendam getroffen werd. De locaties vielen echter buiten het onderzoeksgebied.

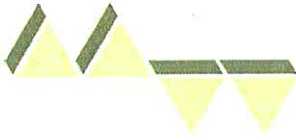
Het boekwerk “Over, door en om de Leytsche Dam” vermeldt dat in het voorjaar van 1945 herhaaldelijk bomaanvallen op het viaduct van de Hofpleinspoorlijn in Rijksweg 12 werden uitgevoerd. De resultaten waren slecht, het viaduct bleef onbeschadigd.

Het boekwerk “Dorp in oorlog, Zoetermeer 1940-1945” beschrijft hoe in mei 1940 de verlichtingsafdeling aan de Voorweg wordt beschoten. De Nederlanders slaagden erin het vliegtuig te raken waarna het bij Zevenhuizen neerstortte.

Een getuige meldt dat hij in zijn bouwland tegen de nieuwe verkeersweg mogelijk twee onontpofte bommen had liggen die op 13 mei 1940 door de Duitsers zijn afgeworpen. Een andere getuige telt 6 dode en 2 zwaargewonde koeien nadat op 20 mei enkele bommen waren afgeworpen.

De literatuur vermeldt dat rond Zoetermeer geallieerde vliegtuigen actief waren maar dat niet op grote schaal werd gebombardeerd. De aanvallen waren voornamelijk gericht op het verstoren van communicatielijnen. Er werd veel gebruik gemaakt van boordwapens.

Een ooggetuigenverslag meldt dat vanaf 1943 verschrikkelijk veel geschoten werd op de Rijksweg en de spoorbaan en dat vliegtuigen bommen gooiden. Aanvallen met boordwapens vonden niet alleen langs de snelweg plaats, ook verkeerswegen, bruggetjes en alles wat zich daarop voortbewoog waren vaak doelwit.

Een aanval met boordwapens op Wilsveen wordt vernoemd. Een getuige beschrijft zijn reis van Den Haag naar Zoetermeer. In de weilanden waren door de Duitsers hoge palen geplaatst om landen van vliegtuigen en parachutisten te verhinderen. De verkeersweg Den Haag – Gouda werd vaak vermeden omdat deze vaak het doelwit was van bombardementen en beschietingen. Het fietspad was op vele plekken onbegaanbaar door bomkraters. Vooral in de omgeving van het spoorwegviaduct bij Nootdorp waren veel kraters. Het viaduct was wel beschadigd maar werd niet getroffen.

In het archief van de Explosieve Opruimingsdienst zijn sinds 1971 100 meldingen van uitvoeringsopdrachten aangetroffen. Eén melding viel aan de rand van het onderzoeksgebied. Voor de exacte vindlocatie van het object is het betreffende rapport bij het Centraal Archief Depot in Den Haag opgevraagd. In het rapport wordt wel het adres vermeld waar het object, een oefengranaat, is aangetroffen doch niet de precieze vindlocatie. Het perceel aan de Voorweg 208 is gelegen buiten het onderzoeksgebied.

De voor het onderhavig vooronderzoek verzamelde krantenartikelen vermelden 14 artikelen die betrekking hebben op 3 verschillende locaties in Leidschendam. De locaties vielen allen buiten het onderzoeksgebied.

De voor het onderhavig vooronderzoek verzamelde luchtfoto's tonen op diverse locaties militaire verdedigingswerken. Een aantal loopgraven, geschutstellingen en een tankval vallen binnen het onderzoeksgebied. Eveneens zijn bomkraters en schuttersputten waar te nemen.

Saricon[®] is sinds 1974 vijf maal bij explosievenonderzoek in Leidschendam betrokken geweest. De activiteiten bestonden onder andere uit het assisteren bij de demontage van enkele bommen, detectiewerkzaamheden en het geven van advies in de vorm van een historisch onderzoek.

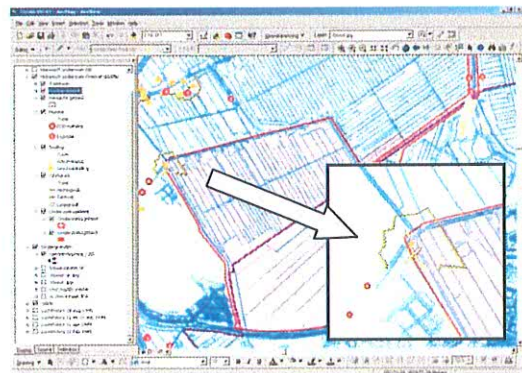
Ondanks dat bepaalde feiten niet direct betrekking hadden op het onderzoeksgebied geven ze wel een beeld van de gebeurtenissen rond de Nieuwe Driemanspolder. De proces-verbalen en de literatuur tonen aan dat bruggetjes van spoorlijnen en wegen vaak het doelwit van beschietingen waren. In de omgeving van Stompwijk maar ook aan de Meer- en Geerweg, Voorweg en Wilsveenseweg zijn meldingen van beschietingen met boordwapens binnengekomen.

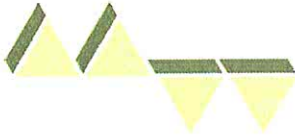
2.9 CONCLUSIE

Tijdens het onderhavig onderzoek zijn aanwijzingen gevonden welke duiden op gevechtshandelingen binnen het onderzoeksgebied. Derhalve vallen binnen het onderzoeksgebied **drie locaties waar sprake is van een verhoogde kans op het aantreffen van explosieven uit de Tweede Wereldoorlog.**

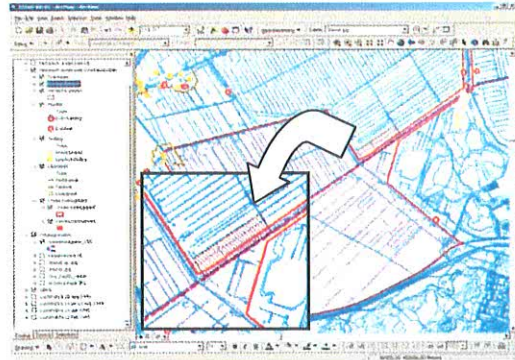
De drie locaties zijn:

1. De locatie (geschutstelling en loopgraaf) aan de westrand van het onderzoeksgebied (Wilsveen/Veenweg).

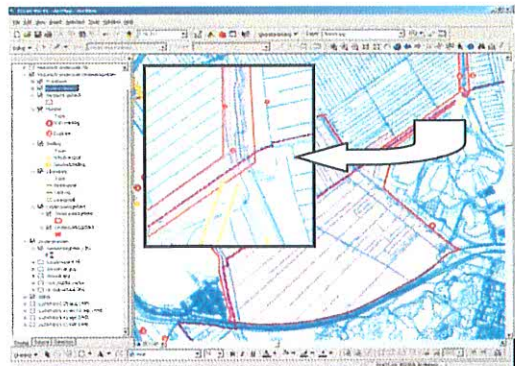

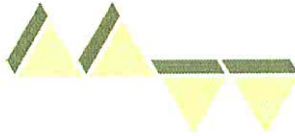
2. De locatie (gearceerd gebied) aan de noordrand van het onderzoeksgebied (Wilsveen).

3. De locatie (kraters en schuttersputten) aan de oostrand van het onderzoeksgebied (Meerpolder).

Bovenstaande conclusie geeft aanleiding tot een vervolgonderzoek in de vorm van een probleemanalyse per locatie zoals omschreven onder paragraaf 1.4.2.

3 BRONVERMELDING

3.1 ARCHIEVEN

Luchtfotoarchief

- Speciale Collecties Bibliotheek Wageningen University and Researchcentre (WUR).
In het luchtfotoarchief van de Bibliotheek Wageningen University and Researchcentre bevinden zich circa 93.000 verkenningluchtfoto's genomen door de RAF in de periode 1940-1945.

Saricon[®] archief

- Database met krantenknipsels.
De database bevat munitiegerelateerde krantenberichten in de periode 1982 – 2005.
- Database met eerder uitgevoerde werken.
De database bevat projectgegevens van eerder uitgevoerd explosieven onderzoek waarbij Saricon[®] betrokken is geweest.

Archief EOCKL

- Archief van het Explosieven Opruimings Commando Koninklijke Landmacht (EOCKL)
In de periode 1944 – 1970 zijn ruiming van explosieven uitgevoerd door diverse instanties. Sinds 1970 heeft de EOCKL iedere melding van aangetroffen munitie bijgehouden.

Archief NIMH

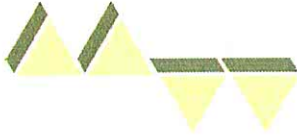
- Archief van het Nederlands Instituut voor Militaire Geschiedenis, Bureau Documentatie en Informatie te Den Haag. Het Nederlands Instituut voor Militaire Historie is een gespecialiseerd kennis- en onderzoeks-centrum op het gebied van de Nederlandse militaire geschiedenis. Het zoeken naar locatiespecifieke informatie in dit archief is zeer tijdrovend: Saricon[®] heeft gezocht met behulp van een samenvatting van de archiefstukken.

Gemeentearchief Zoetermeer

- In dit stadsarchief zijn onder andere gedetailleerde gegevens van de Luchtbeschermingsdienst alsmede literatuur over Zoetermeer in oorlogstijd te vinden.

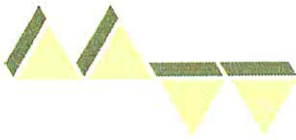
Historisch Archief gemeente Leidschendam

- In dit stadsarchief zijn onder andere gedetailleerde gegevens van de Luchtbeschermingsdienst alsmede literatuur over Leidschendam in oorlogstijd te vinden.

3.2 GERAADPLEEGDE LITERATUUR EN RAPPORTAGES

- Het boekwerk "**Operatie bom**"; uitgave gemeente Leidschendam, (Leidschendam 1986)
- Het boekwerk "**Over, door en om de Leytsche Dam**, geschiedenis van een gouden gemeente; Daams, F.H.Chr.M. en de Kort Sr.,J.G., uitgave gemeente Leidschedam; Leidschendam (1998); ISBN 90-9002202-3
- "**Dorp in Oorlogstijd, Zoetermeer 1940-1945**", Vermeulen, T.; uitgave gemeente Zoetermeer (2000)

4 BIJLAGEN

Bijlage 1

VCA certificaat

BVQI

Certificaat van Goedkeuring
Uitgereikt aan
Saricon
Industrieweg 15, 2995 BE, HEERJANSDAM, Nederland

BVQI B.V. verklaart dat het VGM-beheersysteem van bovengenoemde organisatie beoordeeld en in overeenstemming bevonden werd met de eisen van de normen zoals hieronder vermeld.

Norm

VCA 2000/03**

Toepassingsgebied

Het begeleiden van sloop- en milieuwerken,
het werken in risicogebieden van railinfrastructuur en het
opsporen, identificeren, veilig stellen en demontage van
explosieven.

SSVV Nace code: F45.11
18 februari 1998

Instituut goedkeuringdatum:

Behandelen een voortvarende en berevedigende werking van het VGM-beheersysteem van de genoemde organisatie, is dit certificaat geldig tot: **9 augustus 2007**

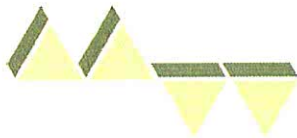
Om de geldigheid van dit certificaat te controleren kunt u bellen met nummer: (+31 (0)50 369 5000). Verder toelichting met betrekking tot de scope van dit certificaat is de toepassing van het VGM-beheersysteem niet. Een voorbeeld verkrijgt u door contact op te nemen met de goedkeurende organisatie.

Certificaat Nummer: NLDGNG003801R02 *Uitgifte datum:* 30 augustus 2004

Maurice van der Meulen, VCA-Beoordelaar
Jansje van der Meulen, VCA-Beoordelaar

VCA

Verklaring

Verklaring van RPS Certificatie B.V.

Deze verklaring is op basis van de Beoordelingsrichtlijn Procescertificaat "Opsporen Conventionele Explosieven (OCE)", in ontwerp vastgesteld op 11-10-2004, afgegeven door RPS Certificatie B.V.

RPS Certificatie B.V. verklaart op het moment van verstrekken dat het managementsysteem en de verrichte werkzaamheden voldoen aan de bovengenoemde beoordelingsrichtlijn en de daarin vastgelegde eisen ten aanzien van:

DEELGEBIED A: Opsporing

DEELGEBIED B: Civieltechnisch opsporingsproces

Monshouwer Bedrijven B.V.
-Saricon

gevestigd te Heerjansdam

Verstrekt op : 13 juni 2005

WENKEN VOOR DE TOEPASSER

Deze verklaring is verstrekt in het kader van een "proefperiode" welke de opsporingsbedrijven, hangende het traject: van totstandkoming van de regelgeving, de mogelijkheid heeft gegeven om ervaring op te doen met de regeling. De regeling kent nog geen wettelijke status en kan derhalve ook niet als zodanig worden geadresseerd in enige commerciële activiteit.

Ref: Schrijven SZW, A&G/W&O/04 67788, 2 december 2004

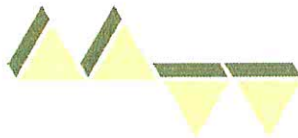
RPS Certificatie B.V.
Elektronicaweg 2
2628 XG Delft
PO Box 5094
2600 GB Delft
T 015 - 750 16 30
F 015 - 750 16 40

Ing. A. van Ballegooijen

Directeur

Certificaatnummer: 131/05

Certificaat

RPS Certificatie

verklaart hierbij dat het kwaliteitssysteem van

Saricon®

gevestigd te Heerjansdam

valdeet aan de eisen gesteld in
NEN - EN - ISO 9001:2000
met uitzondering van
paragraaf 7.3 - Ontwerp en ontwikkeling

MGT.SYS.
RvA C 066

het onderzoek en de beoordeling zijn
vastgelegd in de rapportage
17 augustus 2005, (rev. 22-augustus 2005)
referentienummer RPS/CER-05-5029K.R02

dit certificaat is van toepassing

op de volgende activiteiten:

**Het begeleiden van sloop- en
milieuwerken, het werken in
risicogebieden van railinfrastructuur
en het opsporen, identificeren en
veilig stellen van explosieven**

Geldigheid certificaat

Verstrekt op : 25 augustus 2005

Geldig tot en met : 14 augustus 2008

Eerste uitgave : 25 augustus 2005

Aldus getekend

RPS Certificatie
Delft

Certificaatnummer: 148105A

